

I. N. S. S. T.

DISPUTATIO PHYSICA,

De

INTELLECTU HUMANO,

Quam

MODERAMINE SUMMI PROTECTORIS

In Regia & incluta Academia Aboënsi,

Adprobante Ampl. Fac. Phil.

PRÆSIDE,

Viro Amplissimo

DN. M. PETRO HAHN,

Scient. Nat. Prof. Reg. & Bibliothecario,

Promotore & Fautore, submissâ animi re-
verentiâ jugiter prosequendo.

publico bonorum examini modestè sistit

S. R. M. Alumnus

NICOLAUS L. BRUZELIUS,

Wex: Smol.

In Auditorio Maximo horis antemeridianis,

si DEO visum fuerit d. 29. Maji,

A. M. DC. XCVII.

Exc. apud JO. WALLIUM.

L. N. 2. 7.
DISTRIBUTION PRICES,
DE

INTELLECT HOMANO.

Sole
MORNING STAR PROTECTORS
of the Royal & Indian Academy of Sciences,
of the London and Edinburgh
LITERARY SOCIETY,
LONDON.

DR. M. PETRO HANN,
of the Royal Prussian & Bibliotheca
of the University of Halle,
Lecturer in the Faculty of
Lecturer in the Faculty of
Lecturer in the Faculty of
Lecturer in the Faculty of

NICOLAUS J. BRUNNEN
Wien 1864
in the University of Vienna & in the
Library of the University of Vienna
Library of the University of Vienna
Library of the University of Vienna
Library of the University of Vienna

IN CHRISTO

Reverendissimo Patri ac Domino,

DN. P E T R O
L A U R B E C C H I O,

S. S. Theologiæ DOCTORI longè Ce-
leberrimo, hætenus ejusd. Facult.
PROFESSORI Primario, nec non Eccl.
Aboënsium & Numensis PASTORI
dudum meritissimo; Nunc verò
Diœceseos Wiburgensis EPISCOPO
Eminentissimo, Vener: Consistorii
Ecclesiastici PRÆSIDI Gravisimo,
Gymn. Scholarumq; ibid. EPHORO
Amplissimo, Mæcenati, Promotori
ac Nutritio suo, ut indulgentissimo
ac liberalissimo, ita & piâ
mente æternum lu-
spiciendo.

PACEM MULTAM ET FELICITATEM!

Postquam inaudiverã favonium Diœce-
si Wiburgensi, vere faustum adspi-
rasse, quod Regis nostri serenissimi
Paterna cura Te Reverendissime Pater
Episcopum longè dignissimum creaverat, an-
xiã mecum deliberatione diu agitadi, quã ra-
tione mihi occasio Reverendissimæ vestræ
Paternitati gratulandi inque lætitiã e-
rumpendi daretur. Venit hujus nova fe-
licitatis nuntius, & instigabant simul be-
neficiorum nunquam satis decantandorum
myriades, quibus jam fermè biennio, in
splendidissima, & Episcopalibus virtutibus mu-
nita Domo usus sum: Illa certè erga me be-
neficia tamquam ab inexhausto fonte dima-
nantia, plura atque majora sunt, quam ut
solvendo esse possim: pro viribus tamen enitar,
ut Reverendissimæ vestræ Paternitatis
erga me meritorum memoria, nullo unquam
tempore finiatur. Nihil habens autem, quod
tanto Domino, pro tot tantisq; beneficiis repen-
dam, ad pedes Reverendissimæ vestræ
Paternitatis hæc ingenii mei de intelle-
ctu Humano primitias, tenues licet, in de-
votum animi pignus, atque juxta earum

Auctorem, studia & obsequia omnia, humil-
limâ mente depono, impensissimè rogans ut
eadem Reue: V: Paternitas placere sinat,
& me clientulorum minimum in posterum
benevolentia & favore solito prosequi digne-
tur. De cetero, DEUM cæli terræque stato-
rem supplicii & simplici veneror mente, ut
Reverendissimum Patrem, saluum vege-
tumque in seros annos conservet, Ecclesie &
Amplissimæ suæ familiæ Laurbecchiana,
insigne fulcimentum & gaudium, decus &
ornamentum perenne! quod quamdiu in-
ter hosce meat spiritus artus animus vobis
& exoptat!

Reverendiss: Vestræ Paternitatis

Humillimus & devotissimus
cultor

N. BRUZELIUS

Admodum Reverendo, Clarissimis,

Admodum Rever. & Præclarissimo, Viro,

**DN. M. ALEXANDRO
WIRÆNIO,**

Helmstad. Pastori longè meritissimo, & circumjacentium territoriorum Præposito, gravissimo, ut ante quinquennium Nutritio & Studiorum meorum Promotori optimo, ita nunc Evergetæ & Mæcenati semper multumque suspi-
ciendo.

Plurimum Reverendo,

DN. SVENONI TILLIANDRO,
Pastori in Pieterhyd meritissimo,
Fautori & Evergetæ suo colendo.

DN. JOHANNI Wijtman/
Provinciae Cronoburgensis Quæstori
fidelissimo, nec non Civitatis Wex:
vectigalium Inspectori vigilantissimo,
multis nominibus honorando.

SALUTEM! INCOLUMITATEM!

RIS

Pl. Reverendis & Spectatissimis.

Pl. Rede: & Clarissimo Viro,

DN. M. JONÆ FAGRÆO,

in Switthernd / cum annexis Berga
& Dödratz Pastori dignissimo, Mæ-
cenati & Evergetæ, multum deve-
nerando.

DN. GABRIELI Wijtman /

Territorii Austroburgensis Prætori
adcuratissimo, ante triennium Nutri-
tio & Patrono optimo, nunc verò
Fautori & Benefactori, debito ho-
noris cultu prosequendo.

DN. ANDREÆ Rosberg /

Prætori Provinciæ Cronoburgensis
perindustrio, Fautori & Benefactori
nunquam non amando.

OBSEQUIA ET OFFICIA!

Aliud quod vel aurò fulguret vel ar-
gento splendeat, quò gratitudinem me-
am debitam atque submissam, Patronis
optimis significarem offerre non possum, spe-
cim n. itaq; hocce qualecunq; Academicum Tuo
Admodum Reverendo, Vestrisque Praclaris &
spectatissimis nominibus dicabo, quod quamvis
beneficiorum mihi praestitorum circulum
non aequet, quid enim mea ars hic efficere
potest, ingenitque quam dissimulare nec pos-
sum tenuitas? Illa tamen in totum silere fo-
ret inhonestum, quæ illo temporis spacio, quò
sub pulvere scholastico sudavi, Vestra in me
paterna contulit bonitas, quæ sane & nume-
ro & magnitudine omnem meam excedunt di-
dendi facultatem. Interim Vestro Patroni
Optimi animo benevolo, quò estis in Musarum
filius quoscunq; satellites, fretus, hasce pa-
gellas, Vobis submissè consecro, quicquid fue-
rit munusculi, ceu tesseram humilimæ, piæque
maxime mentis, faventi fronte suscepturos
Vos sperans. Ego qui re nihil planè possum
prestare, vicissim diuturnam & Nestoream bu-
ius lucis usuram, & quavis fausta apprecari
vobis non desistam.

Vestrum omnium observantissimus
& officiosissimus

N. BRUZELIUS
Auct. & Resp.

In Juvenem,

Eruditione ac innocentia Morum Pereximium,

DN. NICOLAUM BRUZELIUM,

Smolandiâ - Svecum,

De INTELLECTU HUMANO ingeniosè
ac sanè disputantem,

ΣΤΙΓΧΑΡΜΑ.

Excolis ingenium, BRUZELI, con-
venientem

Materiam excutiens propositoq; tuo.
Intellectum Hominis spectas, pariter Pa-
tientem,

Quantumvis aliàs inveniatur *Agens.*
Ostendis variosq; gradus, dum Mens o-
peratur,

Inveniendo aliter, Iudicioq; aliter:
Concipitur *Notio* mentis, conjūgitur inde
Quando aliis, jūctas consequiturq; aliud.

Sic *Intellectus* non est res undiq; vecors,
Vel bruta; etsi errat cæcus abinde scopo.
Hæc quando exponis, non est opera un-
dique vana:

Crede mihi, illius Præmia docta feres!

Applaudendo scripsit

PETRUS LAURBECCHIUS

S.S.Th. D. Prof. Pr. Conf. Ep. W.

In Disputationem

Ornatissimi

Dn. NICOLAI BRUZELII,

De INTELLECTU HUMANO,

affabre elaboratam:

C*orpore* quod præstant vigiles sub
fronte ministri,

Id præstare potest fervida mens
anima.

Collustrant illi quicquid compa-
gine *Corpus*

Continet: id confert *huic* ratio-
nis iter.

Scilicet ex sese quod res sit cæca
Voluntas,

BRUZELIUS præstans hacce doce-
re potest.

Amicitia ergo

A. WANOCHIUS,
S. S. Theol. Prof.

obilitatem INTELLECTUS HU-
 MANI, Candide Lector,
 mecum agnosces scio, dum-
 modò penitiori pectoris scru-
 tinio illud Chilonis, templi
 Delphici foribus inscriptum, scrutaris, γινώσκου
 σεαυτόν; Natu qui se novit, multa novit, se-
 verò qui ignorat, multa Ignorare necessum
 habet. Quid certè nihil pulchrius, nihil-
 que præstantius duxère saniores. Homini
 nobilissima concessa est potentia, quâ potens
 est non tantum noscere seipsum, sed omnia
 extra se dijudicare objecta. Hujus namque
 ductu fertur mens humana in notitiam
 scientiarum atque disciplinarum omnium,
 imè ipsius DEI, adeo ut non dubitemus,
 cum Philosophis asserere: Intellectum intel-
 ligendo fieri omnia, haud tamen aliter, ac
 per modum similitudinis & representatio-
 nis, recipiendo omnium rerum species qui-
 bus similitis factus ipsas intelligit. Verum,
 quantò hoc est nobilius, quantò venustius,
 tantò difficilius & magis arduum censendum.
 Quod ipsum & Ego, Intellectus Huma-
 ni naturam, sententiarum divortis obfu-

scatam, æquâ animi lance ponderans, de-
 prehendi. Partim ex eo, quod Intellectus
 ejusque cognitio in se quasi reflectatur, se-
 cus ac sit in cognitione aliorum, quæ extra
 sunt, objectorum. Partim quod oculi no-
 stri, ad objecta cognoscibilia, haud secus ac
 nycticoracis ad clarissimum solis jubar, cæ-
 cutiunt. Sic novimus omnes res scitu ne-
 cessarias, multo esse difficiliore, quam ut
 sermone explicari possint. Cum æ. nihil sit
 beatius quam scire, nihil laudabilius, quam
 discere velle, censore subtilitatis Magistro, a-
 nimum despondere nolui; sed quod levi inge-
 nii talento, solide rimari non valeo, tantumo-
 do mirari liceat. Quippe non sum igno-
 rans, mirandos esse intellectus thesauros, quos
 mirari facillimum, rimari æ. & scrutari, hoc
 opus, hic labor est. Interim, Candide Lector,
 intellectum difficilia tentantis, ne sinistrè in-
 terpreteris, perofficose oro; proinde si quid
 crudi minusque cocti inveneris, nullus dubi-
 to, quin intellectus nostri imbecillitatis sis me-
 mor, atque adeo illum non erroris immunem.
 Si itaque id, quod volui, non potui assequi,
 tua id tegat humanitas. Vale!

NUMEN LABORI BENEDICAT!

SECTIO PRIMA.

§. I.

xistentiam intellectus humani, ceu indubium quid, & à cunctis receptum, tutò præsupponimus, atque proinde rationibus recensendis, illam asseverantibus, liberè super sedemus. Ideoque in primo statim limine, si ad receptum, tam antiquæ, quam nostræ ætatis philosophorum morem, feramur in cognitionem ὀνοματολογίας & πραγματολογίας, operam & oleum non speramus nos fore perdituros. Monente Platone: Δεῖ πρῶτον ἐξετάζειν τὰ ὀνόματα; à nominis namque origine natura rei est deducenda, cum vocabula variis difficultatibus irretita sint, atque ita veritas inter tot recessus, totque labyrinthos clausa, nubibus hisce non benè discussis, ægrè possit obtineri. *Etymi* itaque indolem indagaturi, deprehendimus *intellectum*, deduci ab intelligendo, illud a, ab inter vel

intus & lego. Intelligere enim est quasi penitus nosse, sive intus legere, intimaque veritatis adyta penetrare; ab ipso ratiocinandi sive intelligendi actu, qui nobis ad oculum monstratur, ab intelligendo originationem haurire, & intimam quandam cognitionem importare.

§. II. Ordinis id efflagitante ratione, Etymologiam sequitur errorum discutienda genitrix & litium prompta mater *πολυσημία* sive *Hom.* uno enim eodemque modo apud Auctores accipi non solet intellectus. Nonnullorum itaque scriptorum sententiis recensitis, nostro palato arridentem retinemus. Sæpè numero venit nomine *doni Spiritus Sancti*, ut quando sacra pagina dicit: *dare intellectum*. Interdum habitualiter, pro habitu principiorum, qui alias vocatur intelligentia. *Pneumaticè* verò pro cognitione, qualis in substantiis spiritualibus, quæ sunt incorporeæ; non intelligentes semper ratiocinando, quem-

ad

admodum homo, qui cum discursa
 unum post aliud; & quidem per spe-
 cies & phantasmata intelligit; qualis
 intellectio, quia fit beneficio sensuum
 & animæ, quatenus cum corpore est
 unita, tantum hominibus competit.
 Vel n. spectatur intellectus humanus,
 quatenus ejus subjectum anima, exi-
 stit extra corpus organicum, à se prius
 informatum; vel prout ipsa vinculo u-
 nionis unita est corpori, ad quod in-
 formandum à natura intenditur. Quod
 intellectus humanus, in statu separati-
 onis sui subjecti, retineat species si-
 ve operationes, quas prius corpori u-
 nitus habuerat, hujus loci non est nec
 nostrum institutum demonstrare. Ve-
 nit a. nobis nunc in considerationem,
 quatenus una cum reliquis facultati-
 bus, voluntate, Rifu & Sermone, no-
 tat potentiam animæ rationalis five fa-
cultatem intelligendi: quæ dicitur esse
 potentia, tam agens seu activa, quam
 patiens seu passiva. Hinc annectimus
Synonymiam: Vox intellectus à diver-

sis operationibus, nec non aliis respectibus, dicitur mens, animus, & potentia intelligendi νοῦς, sive vis in intellectu subtilissima, quæ etiam res incorporeas speculatur. Intelligentia, ratio, quæ homo maximè à Bruto discriminatur. Græcis a. τὸ λογικὸν, νῦς, Σύνεσις.

§. III. Paucis istis evoluta definitione *nominali*, paucissimis evolvenda restat *realis*; quare nos mox ad illam, quam nobis exhibet Sperlingius, convertimus. *Intellectus est Faculas animæ rationalis, ad verum cognoscendum ordinata.* Hujus definitionis adcuratius examinantes indolem & resolventes partes, deprehendimus tramitem duplicem, quem nobis pandunt Logici, *Generis* scilicet: & *differentiæ*. Illud esse hic genuinum & adæquatum, eo ipso satis evincitur, quod natura sua de pluribus prædicari aptum natum sit: nempe de voluntate, nec non reliquis facultatibus secundariis, quibus verè dicimur intel-

telligentes, volentes, loquentes & ridentes: anima enim non est potens suas operationes immediatè seu per propriam substantiam elicere, hoc n. est virtutis infinitæ; sed per qualitates ab essentia animæ manantes. Quare per facultatem, tamquam legitimum Genus, definiri diximus. Unde & sequitur, intellectum esse quiddam ab anima rationali realiter distinctum; non subiecto, sed in quantum realis distinctio subaudit res diversas & secundum essentiam distinctas, etiam anima non cogitante, quâ ratione anima & intellectus dicuntur realiter differre; animæ quippe essentia, non est essentia suarum facultatum. Illa n. est substantia, hæ vero accidentia, quorum essentia est inexistens seu inhærens subiecto: non enim identificantur sive idem sunt realiter cum substantia, sed hanc essentialiter afficiunt: nam si intellectus & voluntas non differrent realiter ab anima, utique inter eas realis daretur identitas; omne n. quod est, aut

idem

idem est aut diversum: facultates animæ sunt; Operationes n. essentiam sive entitatem indigitant; Ergo vel idem sunt, vel quid diversi: non illud, quia sic intelligere & velle, loqui & ridere, idem esset, quod ἁπλοῦς; ergo hoc: facultates igitur, quia inter sese differunt, etiam ab anima differre patet, & quidem realiter. Distinctionem autem hanc non arguere compositionem, præter Metaphysicam & Logicam, cum Philosophis statuere veritati maximè consonum videtur. Nam ad compositionem requiritur, ut partium componentium una sit extra alteram, sive separentur ab invicem: quædam vero unius essentiæ numericæ facultates, distinguuntur realiter, quæ hæc separatione non gaudent. Metaphys: Calov.

§. IV. Conceptum restringentem sistunt voces præsentis definitionis cæteræ, qui desumitur, tam ab objecto, *vero*; quod intellectus semper apprehendit, quam à diversis actibus: actus namque proxime à potentiis, potentiæ
vero

vero immediatè ab animæ essentiâ
 fluunt. Actus intellectus sunt, appre-
 hensio, iudicium, discursus: Voluntatis,
 appetitus & averfatio. Horum actuum
 discrimen inclarefcit, cum aliud fit co-
 gnoscere, aliud rem cognitam appetere,
 quæ diverfo operandi modo funt: il-
 lud quidem cognoscendo & recipien-
 do species, ita ut res ad mentem fe-
 ratur; hoc vero perfvadendo vel di-
 fvdando, ita ut mens ad objectum
 feratur & trahatur vel non. Objec-
 tum item Intellectus non habet idem
 commune cum voluntate; illius enim
 est verfari circa verum, & quidem
 maximè res necessarias, hujus, circa
 contingentia, & quidem Bona *ὄντως*
 five *Φαινόμενως* talia: quas potentias
 objecti diverfitas fecerit, cum objecta
 cognoscamus in quantum entia, appeta-
 mus verò eadem quatenus bona. Ha-
 rum Facultatam, cum primariarum,
 tum secundariarum, differentiam qui in-
 ficiatur, earum inspiciat definitiones di-
 verfas, eam necessariò inferentes, quam
 nos dicimus realem.

§. V. *Subjecto quo*, implicita est *Causa efficiens proxima, anima videlicet rationalis*, eaque per emanationem, non transmutationem. Ab illâ namque libera, intelligendi potestas immediato profluit partu, qui profluxus per effectivam resultantiam naturalem procedit, non obstante quod intellectus ab anima separari nequeat. Nec spero ullum esse, qui intellectus operationes corpori, tamquam causæ principali, adjudicare præsumat. Cum procul dubio quilibet noverit, formæ proprium esse informare suum corpus; relinquitur itaque animam humanam ceu substantiam, per suas facultates actionum suarum esse principium genuinum, quibus intelligere deque rebus judicare potest. Afferendo itaque facultatem intelligendi, præsupponimus principium à quo promanat, quod est ipsa anima.

SECTIO SECUNDA.

§. VI. **O**bjectum Facultatis intellectivæ *adequatum, totale & quod, materi;*

teriale & formale implicans, tam late patet, quam entis notio, non aliter ac sensitivæ potentiaë objectum est omne sensibile. Objecti autem intelligendi ratio *formalis*, est verum, quod ad conformitatem rei cum suo exemplari involvit respectum; quidquid enim intelligimus, sub ratione veri intelligimus, vel revera existentis, vel apparentis. Hæc quippe intellectum assimilat & adæquat rei cognitæ, quare res, quæ cognoscitur, est vera, cum coincidit cum intellectus ideâ. Verum namque nihil aliud est, teste Duhamel: quam ens declarativum ejus quod est apud intellectum, scilicet Divinum. Quare non sine causa cum Dannhawero, nec non Sperlingio & aliis philosophis Intellectus judicium, sive cognitionem ipsam participare de omnibus rebus putamus. Nam omnis res est vera, & consequenter Intelligibilis, & veritas relative sumta est ipsa rei intelligibilitas. Illamque cognitionem

B.

esse, tam universalium quam singularium, ipsiusque DEI divinarumque omnium. Universalia autem intellectui obvia dicimus, per comparationem nempe singularium inter se, & per abstractionem à singularibus, quamvis universalia & singularia, insensibilia & immaterialia, sensibilia & materialia, non eodem modo ab Intellectu percipiantur: nam particularia objecta respiciendo, deprehendimus quædam entia directè movere & terminare intellectum, quædam non nisi indirectè esse terminativa Intellectus. Nec universalia tantum, verum etiam singularia, & quidem immaterialia & insensibilia, sub suo habet complexu; Competit enim humano intellectui, utpote qui cognoscit DEUM, ens singularissimum, quamvis non à priori, tamen à posteriori, per triplicem viam cognitionis à Scholasticis traditam, nimirum: causalitatis, eminentiæ, & negationis. Cum nec cognitio objecti cognoscibilis requirat æqualem perfecti-

etionem entitativam potentia cognoscentis: Etiam si natura cognoscibilis, secundum suum modum essendi, excedat naturam cognoscentis, secundum suum modum essendi, potest tamen cognosci ab eo: alias namque nulla creatura, etiam lumine gratia & gloria illustrata, potest cognoscere DEUM & Divina, quia simpliciter excedunt omnem intellectum creatum. Illud ipsum quoque de rebus ignobilissimis imò non entibus, asserendum est, ob eandem rationem, quia scilicet secundum se & ut talia, Intellectus operationibus substant, *objective* consequenter, in quantum finguntur & excogitantur, non actu cognoscibilia vel intelligibilia, sed potentia.

§. VII. Sub considerationem objecti *inadequati*, veniunt singularia, sensibilia, non obstante quod ea sint objecta sensuum. Quorum cognitione universalium postmodum formatur notitia; illa itaque sunt quae primum in nostrum cognitionis palatium admit-

tuntur. Quemadmodum enim Phantasia, sensus superior, potens est omnia imaginari, quæ sensus inferiores cognoscunt: eodem modo Intellectui (potentiæ quasi cognoscitivæ superiori) non deneganda est ea perfectio, quin res singulares ab eo possunt cognosci, & per species intelligibiles ei repræsentari Singularium horum cognitio, ut præcedit cognitionem universalium, ita & difficilior est; Intellectus verò maxime occupatur circa universalia. Verum nec omnia singularia materialia sunt, ut paulò ante ostensum est, de Deo rebusque divinis: nos neque movet, quocumque modo singularia sese habent, materialia sint an immaterialia; perceptionem tamen Intellectus non impediunt, qui res apprehendit non materialiter, sed immaterialiter per species intelligibiles. Ipsa quoque entia materialia, sine materia recipiuntur à sensibus, ac multò magis ab Intellectu. Modum autem horum singularium cognitionis fieri per

accidentia notū est; quia ex accidentibus propriis singularibus elicimus notionem seu Phantasma proprium singularium. Quam fovet sententiā Dannhaverus, dicens: *Non abstrahit Intellectus ab objecto, sed à modo; nam objectum singulare & materiale cognoscit, sed modo spiritali; sicut substantias cognoscimus per accidentia, DEUM per actum creatum, ita & cognoscimus materiale per actum spiritalem.* Nec Intellectus officium est capere universalialia tantum, sicut sensus singularia, sed & singularia & universalialia. Unde B. Sperlingius, sensus, inqviens, singularium esse *exclusive*; Intellectus vero *inclusive*. In illoque est differentia, quod sensus solum singularia cognoscit, Intellectus vero & singularia & universalialia.

§. VIII. Hoc loco non videtur silentio prætereundum Philosophi effatum: nihil esse in Intellectu, quod non prius subjerit sensus. Quod quamvis celebre sit dictum, non tamen sine candidâ explicatione acceptandum est, quia

quasi omnia quæ cognoscimus, prius deberent esse in sensu; sed *determinate*, non quatenus innatam, à nativitate insitam, & à natura antequam ratio sese exerere quivit, inscriptam; sed acquisitam respicit notitiam, imò actualem aliarum rerum contemplationem, quarum respectu Intellectus sit instar rarsæ tabulæ, & requirat prævios sensus; quæ etiam Notitiâ vel *directè* comparatur, è qualitatibus nobis manifestis, *per se* & *immediatè*, vel *per aliud*, cum quædam existunt, quæ aliquando sensibus obveniunt, quædam autem quæ nunquam occurrunt nisi per effecta, necessario arguentia connexionem suæ causæ; è visibilibus enim creaturis educimur nos ad invisibilia DEI. *Per partes*, quas sejunctim visas, mentis operatione componimus. Sic componendo, montis aurei ideam, ex montis & auri imaginibus Intellectus effingit. *per similia*; sic cognoscitur unum per aliud simile. *per fundamenta*, & alios quocunque modos, quibus ferimur in cognoscendo.

noscendorum notitiam. Et hoc est quod supra indigitavimus, non omnia entia æque & eodem modo esse intelligibilia; multa namque ab Intellectu cognita, non sane per suas qualitates, à sensibus externis perceptas, venerunt tamen sub iudicium phantasiæ, quâ mediante objectum intelligitur.

§. IX. Ad objectum apprehendendum, consideratio specierum intelligibilium, cum consideratione Intellectus Humani juncta est, quæ *objectum quo & vicarium*, constituunt. Quarum præsertim existentia & necessitas in dubium verti solet; Cum tamen non datum sit potentiæ intellectivæ, recipere objecta materialiter, & uti in se sunt, verum uti intelligibilia, nimirum per accidentia in sensus exteriores incurrentia, à quibus intellectio nostra incipit, cum ne sensus quidem ingrediuntur, nec cum objecto suo substantialiter, uniantur, nisi per imagines & illuminata phantasmata, ab agente Intellectu patienti impressa: quæ cum
 C sint

sint tenuissimæ entitatis, ab objectis in sensus emissæ, intentionales appellantur. Quarum natura hac delineari potest descriptione: *Species intelligibilis est qualitas à phantasmate producta, opera Intellectus agentis, & à patiente recepta, res ipsas animæ representans.* Rem, per se facilem, difficultatibus nonnullis involvere conatur Julius Scal. harum specierum naturam non satis ad liquidum esse perductam, an sit substantialis, an accidentalis, quæ ratione illa intelligitur per hanc. Substantias a. cognosci, quatenus entia sunt & vera, adeoque intelligibilia, & quidem per accidentia, quæ hic considerantur, ut ideæ & imagines, quare & qualitatis nomine veniunt. Namque menti inhærent, inque eâ existunt, non aliter ac scientiæ, & ejusmodi alia. Illa dicta sunt de intellectus objecto.

§. X. Quantis tenebris ignorantia, protoplastorum lapsu, sit obscuratus omnium intellectus in suâ functione, quæ

quæ est ipsa intellectio, quamque nubibus densis obseptus, indies pro dolor! experimur: adeo ut nobis difficilimum sit, imò impossibile, naturam & modum intelligendi, tam dilucide explicare, nihil ut desiderari possit. Recepta tamen est, omnium Philosophorum consensu, sententia, cognitionem nostram à sensibus initium ducere: adeò ut nihil quicquam ab Intellectu percipiatur, quod cerebro perphantasmata non fuerit impressum. Dudum etiam experientiâ est comprobatum, res physicas & corporeas non licitum intueri, nisi per phantasmata, veluti animi fenestras subeuntia; ad quæ sese convertit intellectus, & ex iis simulacris alias imagines, quas species intelligibiles paulo ante vocavimus, efformat, quæ à sensibus externis forinsecus haustæ, transmittuntur ad sensus interiores: sensu communi, directricis instar, tunc earum diversitatem judicante & discernente, de visis auditis & odoratis &c. fertur iudicium:

quas species phantasia sub incudem ex-
 aminis revocans, alias iterum elicit.
 Intellectu agente tunc accedente, cujus
 officium est rerum sensibilibus species,
 instar solis illuminare, & spirituales pro-
 ducere. Haud aliter ac *Architectus ex*
effigie Domus Domum efficit: ita intellectus
agens ex idolo phantastico speciem intelli-
gibilem producit, non tanquam ex materia,
sed ut ex ideis & exemplari. Sperling. Intel-
 lectionem tamen ipsam fieri constat sine
 ministerio organorum, quibus intel-
 lectus omnino destitutus, cum nullum
 corporis membrum detur, cujus bene-
 ficio intellectio fit. Sensibus nec cog-
 nitio tanta, ac intellectui tribuenda, ut qui
 requirunt organa ad suas edendas o-
 perationes; quod enim sensus sentiunt
 per species sensiles, id intelligendi fa-
 cultas obtinet per intelligibiles, medi-
 ante quidem phantasiâ & cerebro, sine
 tamen aliqua potentiâ organicâ & cor-
 poreâ. Inconveniens enim foret rationa-
 li animæ tribuere organa, quæ in ani-
 malibus tantum sunt.

nantibus Brutis, rationis expertibus, reperiuntur: quæ licet sensibus non tamen Intellectu dotata, quare non confundendus modus, objecta deferendi, cum modo objecta cognoscendi. Deferuntur, quidem objecta ad intellectum per organa, sed non per ea cognoscuntur. Et quamvis mens nostra intellectu aliquid, necessario phantasmata speculatur, hoc tamen non fit modo corporeo & organico.

§. XI. Inspectâ intellectus nostri naturâ, cujus est semper ab imperfectiori ad perfectiorem actum procedere, tribus actibus sibi ministerio, eum uti deprehendimus, simplicium scilicet apprehensione, quando mens nostra rem simplicem concipit, compositione & divisione, quando per affirmationem vel negationem, res vel termini inter se conferuntur, nec non ipso discursu, quando ex collatione horum, tertium quid elicitur. Ubi ex simplicibus ter-

C;

mi-

minis constat enunciatio, & ex enun-
 ciatione ratiocinatio, in quibus ut pri-
 mus ad secundum, ita secundus ad ter-
 tium, veluti pars ad totum, refertur.
 Quod ipsum & Scal. *Est Intellectus o-
 pus triplex. Primum cognitio rerum simpli-
 cium, secundum ubi conjuncta cognoscit: e
 quibus consunt, quas nostri vocant propo-
 sitiones, Ciceroniani effata. Hunc actum
 iccirco nostri Barbari complexum appellant;
 ut homo est animal. Tertium est, cum his
 ita conjunctis adiicimus alia, ut ex ea com-
 positione aliquid aliud educamus, hac dicitur
 ratiocinatio.* Diverfos autem intelligen-
 di modos & distinctiones intellectio-
 nis, brevitati studentes, omittimus. U-
 num tamen notantes, utpote quod in-
 tellectio sit vel directa, quæ per spe-
 ciem intelligibilem perficitur, quæque
 intelligibile cum Intellectu unit. Vel
 reflexa, quando ipsa anima in se ipsam
 recurvatur & reflectitur, se & suos a-
 ctus cognoscendo. Kipp.

SECTIO TERTIA:

§. XII. **D**ivisio Intellectus, ratione modi agendi, in *agentem* & *patientem*, suâ radiat Luce; quam ita demonstrationibus & evidentibus rationibus, antiquitas & constans philosophorum consensus reddidit corroboratam, ut nefas sit ab illâ discedere. In aprico est, Intellectum nostrum, aliquando operosum esse, aliquando vero in contemplatione rerum obdormiscere. Operatione quamvis non semper occupatus, ad actum tamen intelligendi in potentia est, quam subit Intellectus passibilis, respectu agentis & specierum intelligibilium, tamquam effecta arguentia suam causam efficientem, sine quibus nulla fit intellectio; sicut sine sensibilibus nulla sensio. Necessum itaque est, præter hunc, alium Intellectus esse modum, qui sit principium activum, efficientis rationem sustinens, quod idoneum est omnia facere actu intelligibilia, nihil cum in u-

ni-

niversã naturã rerum hujus mundi, se-
ipsum è potentiã reducit ad actum, sed
aliud necessario est efficiens & redu-
cens, atque ita diversæ & distinctæ cau-
sæ, effectrix & materialis. Hoc i-
pso probatum imus intellectus agen-
tis 02.

§. XIII. Ulterius inquisituro, non
minus negotii faceffit ejus *διόν*, quod
maxime controversum est sententiã in-
terpretum, quorum quidam per inte-
lectum agentem, creatorem ipsum, à
quo intellectus noster illustratur, sive a-
liquem angelum, indigitari dixerunt.
Largissimam vero illam litigandi ma-
teriam volumus sepultam. DEUM i-
psum, tamquam causam primam omnis
nostræ intellectiois & actionis, non
volumus exclusum; in iis tamen quæ
secundum naturæ ordinem fiunt, non
agere immediate, sed mediantibus cau-
sis secundis, autumamus. Et cum In-
tellectio nostra sit facultas hominis
primaria, & propria in 4. modo; non
opus

opus est, ut ejus actionem primæ causæ, velut immediatè tribuamus, quæ est naturalis. Talem autem angelum custodem, qualem hic Bodinus svaviter nugatur; nec intellexisse patet philosophum; sed agentem appellat, virtutem animæ nostræ nos informantis, quæ ex potestate intelligibilibus actu intelligibilia facit: Phantasmata præparando atque puriora intellectui possibili offerendo, quibus instar solis candore illustratis, & remotis accidentibus, quæ non sunt rei essentialia; naturam intelligibilium induunt, & ad patientem diffunduntur quem alias sine hac illuminatione attingere non possent, propterea quod *αιθηρα* adhuc sint, & e materia conditionibus nondum abstracta. Non tamen reddit objecta intelligibilia secundum suam essentiam, ita ut formaliter imprimatur ipsis talis vel talis qualitas; sic nec lux, cui assimilatur Intellectus agens, illuminado facit, ut colores sint colores; sed tantum

D

ut

ut conspiciantur. Nec aliter res sese habet cum Intellectu, ac comparatum est cum visu, ejusque objecto colore: Hic nullam producit speciem sensibilem in oculo, nec actu videri potest, nisi à sole aut alio corpore lucido illuminatus fuerit; simili ratione phantasma, quod semper ad intellectum requiritur, non potest in Intellectum possibilem imprimere speciem intelligibilem nisi lumine Intellectus agentis illustratum fuerit.

§. XIV. Intellectus verò *νοῦς*, in ipsâ intellectione, se habet subjective, & instar materiæ, cujus proprium est pati impressione spirituum intelligibilium, quare etiam alio atque alio modo consideratus, tria sortitus est nomina. In potentiâ est, quatenus consideratur, ut nobiscum in hanc vitam prodit; sic nihil aliud habet, quam suam naturam & essentiam, nullos secum adferens actus intelligendi; potest tamen recipere species intelligi-
bi-

biles, quibus mediantibus possibile est
 intellectionem fieri. talis itaque intel-
 lectus ratio comparatur à philosopho
 Chartæ puræ. Ut animadvertere est
 in infantibus qui nondum habent u-
 sum intellectionis, essentiam tamen In-
 tellectus habent & intelligendi *δύναμιν*.
 Atque hæc de prima Intellectus divi-
 sione. Ubi illud etiam observandum
 Intellectum agentem & patientem seu
 possibilem; non realiter sed ratione,
 tantum distingvi. Unus namque est
 Intellectus, una potentia; diversimodè
 se habens, quæ tum formæ & agen-
 tis, tum materiæ & patientis ratio-
 nem habet; quoad diversa autem In-
 tellectus munia, diversosque respectus
 nihilominus differunt, ut quod intel-
 lectus agens cum Phantasmate pro-
 ducit speciem intelligibilem, ibi quie-
 scendo; sed Intellectus possibilis, reci-
 pit illam in se, eâque mediante a-
 ctualiter intelligit. Intellectus *distinctionem*
in Theoreticum & Practicum, ratio

nostri instituti non sinit persequi. Hæc
 itaque sunt, quæ super hæc nobili &
 difficili materia rudis Minerva de-
 promi passa est, de qua longiorem
 texere telam vetat sumtuum penuria;
 Tu proinde Cand. Lector, fac, nè
 asperè nimis luam, sicubi calamus
 titubaverit gracilis. DEO trinuni
 sit decus laus & perennis
 Gloria!

Doctrinâ & virtute eximie

DN. BRUZELI

Popularis & amice integerrime!

Dedalus ut fama est vectus per inania pennis
Arte novâ fabricans ingeniosa facit.
Frustra es japedides, si non tua machina sentit,
Ignem qui superâ missus ab arce venit.
Membra jacent duro pallentia fessa rigore,
Spiritus at vegetat illa fovetque probe.
Sublimis placeat moles aliis sua valde
Terrea, compages corporis atque tenax:
Altius ipsa sapit tua sed facunda Minerva,
Sensus qua fugiunt detegit atque docet.
Hec anima monstrat quam non angusta facultas
Est quam fronte gerit pagina culta tua.
Non Tibi Mæoni sapiunt corchisia Bacchi,
Noctesve insomnes sic ebriosus agis.
Hauris sed riguos latices quos stillat Apollo,
Hinc parata sêlus lætaque sponte manet.
Ingenium probitas pietas industria tandem
Fundent virtuti, splendida dona Tuis.

cecu optat

SVEN MELANDER.

Ad
Virum Juvenem

Eximium & Præstantissimum,

DN. NICOLAUM BRUZELIUM,
amicum & convictorem ho-
norandum.

Σύχαιμα.

In præsens pandis BRUZELI dogma-
ta pura;

Ingenio quæ vis sit monstrans in-
generata,

Qua poscit felix rerum cognoscere
causas.

Fausta tibi, precor, & per tempo-
ra longa perennes,

Felix & lætus, donec tibi ceder
olympus.

ISAACUS LAURBECCHIUS.

Viro Juveni

Literarum Cultura & morū Elegantiā Egregio

DN. NICOLA O BRUZELIO

Institutori fidelissimo & Amico per dilecto,

De Intellectu Humano publicā ventilatione

Disputationem solester defendenti.

Scandere contendis salebroſa cacumina honoris
Præfixum & studiis pergis adire scopum;

Impiger en doctum discursum mente sagaci

Defendis, cellâ promptior e Cathedra,

Hic *Intellectus* Naturam exponis *agentis*

Humani, & munus quod *Patientis* erit.

Hæc penetrans docto meditamine pandis acute,

Dogmata, quæ solide tu pariterque probas.

Macte igitur studiis præclaris fidere fausto

Præmia larga feres, sponte favente DEO!

Vovens gratulatur

C. L.

Arduum & perdifficile esse iter, quo Musarum
scanditur culmen, unamini & con-

stanti testantur voce omnis ætatis Viri, et-

iam, qui supra vulgarem eruditionis sortem

sunt everti, idque non immeritò: quantò

enim labore & studiò, quantaque diligentia,

noctibusque insomnibus hanc calcarunt viam,

vel illis liquere potest, qui prima monumen-

torum ab illis relictorum salutaverint limina.

Sum-

Summus rerum arbiter DEUS, sine magna cura, magnoque labore nihil unquam mortalibus concedere voluit; utpote cum per lapsum, proh dolor! ex concreata illa mentis Viriumque omnium perfectione, nihil fermè præter miseram Intellectus caliginem, restet, nè tamen homo brutorum ad instar plane ignorantiae tenebris aberraret, hujus cladis miserus DEUS aliquas etiamnum primævæ integritatis stricturas, virtutumque semina in hominum mentibus superesse voluit: quæ ad-moto pii assiduique laboris studio, adhibito-que vero agri istius cultu in latissimam demum messem succrescunt. cujus rei documentum e- disegregium perdilectæ Amice, dum Intellectus humani naturam, vires, objectum modumque rerum naturalium adyta profundosque sinus perscrutandi & cognoscendi, conatu prorsus laudabili ostendis. Gratulor ergo Tibi hunc felicem ingenii tui foetum, quem in nobili hac materia enucleanda in publicum proferre non dubitaveris imoque ex pectore voveo honestis laboribus tuis fructus contingant uberrem, & prospera insuper quævis Tibi concedat is, qui omnia facere potis est!

J. Wieselgreen.

